

היום נלמד בעזרת ה':

בכורות דף לט

(בעמוד הקודם)

בכור שעינו נוספת מים, צריך לבדוק האם זהו מום קבוע. הבדיקה נעשית על ידי שמאכילים אותו תבן לח, ואחר כך תבן יבש, במשך שלושה חודשים. באדר וחצי חודש ניסן התבן 'לח', ובאלול וחצי חודש תשרי התבן 'יבש'.

איבעיא להו. לח בזמן לח ויבש בזמן היבש, או דלמא לח ויבש בזמן הלח? האם צריך להאכיל אותו את התבן הלח בחודשים שבהם גדל תבן לח (דהיינו אדר וניסן), וכן להאכיל אותו את התבן היבש בחודשים שבהם גדל תבן יבש (אלול ותשרי). או שניתן להאכיל אותו את התבן הלח והיבש בזה אחר זה בחודשי הלח, שהם אדר וניסן, (כי התבן היבש יכול להחזיק מעמד זמן רב)? תשובה: **תא שמע. דאמר רב אידי בר אבין אמר רב יצחק בר אשיאן - אדר וניסן לח, אלול ותשרי יבש**: משמע שכל סוג צריך להאכיל דוקא בחודשים שלו. דחייה: **דלמא פירי דאלול ותשרי מאכילנא ליה באדר וניסן**: יתכן שאת התבן היבש שגדל באלול ותשרי, שומרים, ומאכילים אותו באדר וניסן (לאחר שאכל את התבן הלח).

שאלה: **וכמה מאכילין אותו?** איזו כמות מהתבן מאכילים אותו בכל יום? תשובה: **אמר רבי יוחנן משום רבי פנחס בן ערובא - כגרגרת.**

אמר רבא בעי במערבא: בארץ ישראל הסתפקו בשאלות הבאות.

כגרגרות בסעודה ראשונה, או דלמא בכל סעודה וסעודה? האם נותנים לו תבן כגרגרת רק בארוחה הראשונה שהוא אוכל בכל יום, או בכל סעודה וסעודה? **אם תימצא לומר**: אם תרצה לומר רק בסעודה ראשונה, עדיין יש להסתפק האם קודם האכילה שלו או לאחר האכילה שלו? [אבל אם נותנים לו בכל סעודה, אין משמעות לשאלה, כי בכל מקרה הוא אוכל את הגרגרת בפעם השניה ביום לאחר שכבר אכל סעודה ראשונה]. והגמרא מבארת שקודם האכילה זה ודאי מועיל כמו 'סם'

(כי הדרך היא לשתות סם לרפואה לפני האכילה), והשאלה היא האם זה גם מועיל לאחר האכילה?

שאלה נוספת: קודם שתיה או לאחר שתיה? והגמרא מבארת שקודם השתיה זה ודאי מועיל, וכמו שדרך הבהמה לאכול שעורים לפני השתייה. והשאלה היא האם זה מועיל גם לאחר השתיה?

שאלה נוספת: קשור או מותר? האם הבכור אוכל את התבן כשהוא קשור או כשהוא 'מותר' (= לא קשור)? והגמרא מבארת. אם הוא מותר ודאי שזה מועיל, כי יותר נוח לו כך. והשאלה היא האם גם כשהוא קשור הבדיקה מועילה?

שאלה נוספת: לבדו או עם חבירו? האם הוא אוכל את זה לבד או עם בהמה נוספת מהמין שלו? והגמרא מבארת. ביחד עם חבירו זה ודאי מועיל, כי יש לו חברה. והשאלה האם הבדיקה מועילה גם כשהוא אוכל רק לבדו?

שאלה נוספת: בעיר או בשדה? היכן הוא אוכל את התבן? והגמרא מבארת. בשדה זה ודאי מועיל כי יש שם אויר, השאלה היא האם גם בעיר? **בעי רב אשי:** אם תרצה לומר שמאכילים אותו דוקא בשדה, האם גינה הסמוכה לעיר נחשבת כשדה או לא?

*

למדנו במשנה - ר"ח בן אנטיגנוס אומר [וכו']: בודקים אותו שלוש פעמים בתוך שמונים יום.

אמר רב נחמן בר יצחק ובלבד שיהיו משולשים: כלומר צריך לחלק את השמונים יום לשלוש, ולבדוק אותו בכל שליש. כי בזמנים הללו דרך המום להעלים ואחר כך הוא חוזר, ואם נראה שהמום נעלם יתברר לנו שהוא מום עובר.

*

הגמרא חוזרת לדון במום של מים נוטפים:

בעי מיניה פנחס אחוה דמר שמואל, משמואל. אכל ולא איתסי, למפרע הוי מומא, או מיכן ולהבא הוי מומא? אם הוא אכל את התבן הנ"ל במשך שלושה

חודשים והוא לא התרפא. האם מתברר למפרע שמתחילה היה לו מום בעין, או שרק מכאן ולהבא זה נחשב למום?

למאי נפקא מינה? למימעל בפדיונו! ומה יוצא למעשה משני הצדדים של השאלה? תשובה - האם שייך מעילה בכסף הפדיון של קרבן. כלומר אם היה לו קרבן שעינו נוטפת מים, והוא האכיל אותו את התבן הנ"ל, אבל לפני שנגמרו שלושת החודשים הוא פדה אתו הקרבן בכסף, ולפני שנגמרו שלושת החודשים הוא השתמש בכסף. אם אנו אומרים שמתברר למפרע שהיה כאן מום מהתחלה, אם כן הפדיון חל והכסף התקדש, וכשהוא השתמש בכסף הוא מעל, ועליו להביא קרבן מעילה. אבל אם אנו אומרים שרק מכאן ולהבא יש לו מום, אם כן הפדיון לא חל (כי אי אפשר לפדות קרבן שאין בו מום), וממילא היה מותר לו להשתמש בכסף והוא לא עשה בזה מעילה.

קרי שמואל עליה "פסחים בָּזְזוּ בָּז": קרא שמואל את הפסוק הזה על פנחס אחיו. הפסוק אומר דבר שאין הדעת סובלתו... אנשים חיגרים יקבלו חלק בביזה. אמנם הפסוק מדבר על מפלת סנחריב שהיה אז שלל עצום עד שגם הפיסחים בזזו ממנו. וזהו משל לכאן. שמואל אומר לאחיו - אתה פנחס אינך מחודד, ולמרות זאת שאלת אותי שאלה שאני לא יודע עליה תשובה!

משנה: מומים נוספים שהבכור נשחט עליהם: חוטמו - שניקב, ושנפגם, ושנסדק. שפמו (- שפה של פיו) - שניקבה, שנפגמה, שנסדקה:

גמרא: תנו רבנן. ניקבו חוטמין: אם יש נקב במחיצות של האף. אם הנקב נראה מבחוץ, הרי זה מום. אבל אם הנקב מבפנים דהיינו שניקבה המחיצה הפנימית המפרידה בין שני הנחיריים, אין זה מום (כי זה מום שבסתר).

*

למדנו במשנה - שפתו שניקבה ושנפגמה ושנסדקה:

אמר רב פפא תורא ברא דשיפתיה: מדובר בחוד של השפתיים, ולא ברוחב השפתיים (כלומר המקום שהם מתחברות ונוגעות זו בזו (צאן קדושים)).

משנה: חוטין החיצונות: אם 'החוטין' - החניכיים החיצונות (שמתחת לאף) של הבכור 'נפגמו' כלומר נחתך מהם חתיכה, או 'שנגממו' כלומר נחתכו ברוחבן

מלמעלה בעומק, זהו מום. וכן אם החניכיים הפנימיות נעקרו ממקומם זהו מום. ולמרות שהם פנימיות, זהו מום שבגלוי, משום שכאשר הבהמה פועה ומיללת רואים אותם.

רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר - אין בודקין מן התיומת ולפנים, ואף לא את התיומת: הוא חולק על ת"ק וסובר שאם נעקרו החניכיים הפנימיות אין זה 'מום'. ולכן לא בודקים מהשיניים הגדולות שכל אחת מהן נראית כמו שתיים, ופנימה. ואפילו לא בודקים את החניכיים שמתחת לשיניים הללו בעצמן.

גמרא: תנו רבנן. התימות איזהו תיומת? וכו': לדעת ת"ק מן התיומת ולפנים, ותיומת עצמה נחשבת כלפנים. לדעת רבי יהושע בן קפוצאי אין שוחטין אלא על המום שבחניכיים החיצונות בלבד. לדעת רבי חנינא בן אנטיגנוס אין משגיחין על התיומת כלל. והגמרא מבארת את הברייתא.

מאי קאמר? ותו, רבי יהושע בן קפוצאי היינו תנא קמא! מה כוונתו של ת"ק על התיומת? ועוד, לכאורה רבי יהושע בן קפוצאי אומר כמו ת"ק ובמה הוא חולק עליו?

תשובה: חסורי מיחסרה והכי קתני: יש חיסרון בברייתא, וכך צריך לומר. איזה חניכיים הם 'הפנימיות', שעליהם אמר ת"ק במשנה שרק אם הם נעקרו זהו מום אבל אם הם רק נפגמו אין זה מום? והתשובה - החניכיים שמן התיומת ולפנים, וגם המקום של התיומת עצמה נחשב כלפנים. וכל זה כאמור כשהם נפגמו או נגממו שאז אין זה נחשב מום, אבל אם הם נעקרו זה נחשב מום ושוחטים עליהם. לדעת ר' יהושע בן קפוצאי שוחטים רק על מום בחניכיים החיצוניות, אבל לא שוחטים על מום בחניכיים הפנימיות אפילו אם הם נעקרו, אמנם הקרבן נפסל מלהקרבה בגלל זה. לדעת ר' חנינא בן אנטיגנוס אין משגיחים על התיומת בגלל שלא שוחטים על מום בחניכיים הפנימיות (כרבי יהושע בן קפוצאי), ואפילו לקרבן הוא לא נפסל (ובזה הוא חולק על רבי יהושע בן קפוצאי).

*

בעי רב אחדבוי בר אמי - יש מחוסר אבר מבפנים, או אין מחוסר אבר מבפנים? אמנם מום שבפנים הגוף אינו נחשב 'מום' להתיר את שחיטת הבכור,

כי מום שבסתר אינו נחשב 'מום'. אבל השאלה היא האם כאשר חסר לו אבר מבפנים, זה חמור יותר ונחשב ל'מום', או מכיון שסוף כל סוף זה בסתר זה לא נחשב ל'מום'?

קושיא: למאי? לגבי מה השאלה? אם לגבי שחיטת בכור, הרי כתוב "פיסח או עיור" דהיינו רק מומים שבגלוי מתירים ולא מומים שבסתר. ואם לגבי פדיון קרבנות קודשים שנפל בהם מום (האם מותר לפדות אותם על חסרון אבר בפנים), הרי גם שם כתוב "עורת או שבור" דהיינו מומים שבגלוי ולא בסתר! **תירוץ: לאישחוט ו לאיפרוקי לא איבעיא לן, כי מיבעיא לן לאיפסולי מאי?** אין לנו שאלה לגבי שחיטת בכור או פדיון קודשים, כי בודאי אין זה נחשב מום. אבל השאלה היא לגבי לפסול את הקרבן למזבח. האם בגלל חיסרון איבר בפנים מותר להקריב אותו, או שעליו להמתין עד שיפול בו מום אחר בגלוי, ואז ישחט את הבכור, ואת הקרבן יפדה. והגמרא מבארת את הספק -

"תמים יהיה לרצון" אמר רחמנא וכו': נאמר בקרבן "תמים יהיה לרצון, כל מום לא יהיה בו". החלק הראשון של הפסוק מדבר על קרבן תמים בלי חיסרון איבר, והחלק השני של הפסוק מדבר על קרבן בלא מום.

האם דורשים את תחילת הפסוק בלבד "תמים יהיה לרצון" דהיינו בלא חיסרון אבר, ואין חילוק האם האבר בפנים או בחוץ. או שדורשים את כל הפסוק "תמים יהיה לרצון, כל מום לא יהיה בו" ולומדים את החלק הראשון המדבר על חסרון איבר, מהחלק השני המדבר על מום. דהיינו כמו שה'מום' הוא דוקא בגלוי, כך גם החיסרון איבר הוא דוקא בגלוי.

תא שמע. "ואת שתי הכליות" ולא בעל כוליא אחת ולא בעל שלש כוליות. ותניא איך "יסירנה" לרבות בעל כוליא אחת: הברייטא הראשונה סוברת שקרבן בעל כליה אחת פסול להקריבה (כי הפסוק המדבר על קרבן אומר שיש לו שתי כליות). ואילו הברייטא השניה סוברת שהוא כשר (כי הפסוק שם ממשיך ואומר "על הכליות יסירנה" בלשון יחיד, ללמד שאפילו אם יש לו רק כליה אחת הוא כשר).

סברו: סברו חכמי בית המדרש, שלכו"ע אין בהמה שנבראת רק עם כליה אחת, אלא היא נבראת עם שתי כליות ואחר כך נחסר ממנה כליה אחת. ואם כן

המחלוקת בין הברייתות היא, האם חיסרון איבר מבפנים נחשב חיסרון, או שאינו נחשב חיסרון. נואם זהו 'חיסרון', הקרבן פסול כי הוא לא "תמים". ולפי זה נחלקו הברייתות בשני צדדי השאלה ששאלנו, דהיינו האם לומדים את חיסרון איבר ממום, או לא.

דחייה: אמר רב חייא בר יוסף - דכו"ע יש בריה באחת, וחיסרון מבפנים שמיא חסרון. ולא קשיא, כאן כשנבראה בשמים וחסרון, כאן כשנבראה באחת מעיקרא: לכו"ע בהמה כן נבראת לפעמים רק עם כליה אחת. ולכו"ע חיסרון של איבר מבפנים נחשב חיסרון הפוסל את הקרבן. ואין מחלוקת בין הברייתות. כי הברייתא הראשונה מדברת במקרה שהבהמה נבראה עם שתי כליות, ולאחר מכן נחסרה לה כליה אחת, שאז היא פסולה לקרבן כי יש בה חיסרון. ואילו הברייתא השניה מדברת במקרה שהיא נבראה רק עם כליה אחת, שאז היא כשרה כי לא חסר לה שום איבר. **קושיא: והא דומיא דשלש קתני, מה שלש מעיקרא אף אחת מעיקרא!** לא יתכן לפרש כן את הברייתא הראשונה. כי הברייתא הראשונה מדברת גם על מקרה שיש לה שלוש כליות. ואם כן כמו שבשלוש כליות מדובר שכך היא נבראה, הוא הדין בכליה אחת מדובר שכך היא נבראה ולא בחיסרון!

ביאור המחלוקת: אלא הכא ביש בריה מעיקרא קמיפלגי, מר סבר יש בריה באחת ומר סבר אין בריה באחת: לכו"ע חיסרון איבר מבפנים נחשב חיסרון (כנ"ל). והמחלוקת של הברייתות היא האם יתכן שבהמה תיוולד עם כליה אחת או לא. אם יתכן שהיא תיוולד עם כליה אחת, אנו מכשירים קרבן שיש בו כליה אחת (כי אנו תולים שהיא נולדה כך (שוטנשטיין)). אבל אם לא יתכן, בודאי יש בה חיסרון והיא פסולה.

ביאור נוסף: ור' יוחנן אמר: לכולי עלמא אין בהמה שנולדת עם כליה אחת, ולכו"ע חיסרון מבפנים נחשב חיסרון. הברייתא הראשונה מדברת על מקרה שהכליה נחסרה קודם השחיטה, ולכן הקרבן פסול. אבל הברייתא השניה מדברת על מקרה שהיא נחסרה לאחר השחיטה, ולכן הקרבן כשר כי כשהוא נשחט הוא היה שלם.

קושיא: ולאחר שחיטה קודם קבלה מי שרי? האם כאשר הכליה נחסרה אחרי השחיטה ולפני קבלת הדם הקרבן כשר? והרי אמר רבי זירא בשם רב שהפוגם את האוזן של פר כהן משיח לאחר שחיטתו, ואח"כ קיבל את דמו, הקרבן פסול.

שנאמר בקבלת הדם "ולקח מדם הפר" הפר שהיה כבר עד עכשיו, והוא היה שלם עד עכשיו.

תשובה: אלא כאן שחסרה קודם קבלה כאן שחסרה לאחר קבלה: בברייתא הראשונה מדובר שהכליה נחסרה קודם קבלת הדם, ובברייתא השניה מדובר לאחר קבלת הדם.

קושיא: ולאחר קבלה קודם זריקה מי שרי? האם בכזה מקרה שהכליה נחסרה לפני הזריקה הקרבן כשר? והרי כתוב בברייתא לא כך. נאמר "שה תמים זכר בן שנה יהיה לכם" ללמד שיהא תמים בן שנה בשעת שחיטה (כי השחיטה כתובה בפסוק הקודם). ומנין לנו שגם בקבלה ובהולכה ובהזאת הדם יש את אותו הדין? על כך תלמוד לומר "יהיה" ללמד שיהו כל היותיו (= עבודותיו) כשהוא תם וכשהוא בן שנה. מוכח מכאן שגם חיסרון של כליה לאחר קבלה פוסל את הקרבן!

תירוץ: תרגמא א'בן שנה: מה שאומרת הברייתא שלכל היותיו יש אותו הדין, זה רק על בן שנה, ולא על תמים. כי תמים הוא צריך להיות רק בשחיטה וקבלה ולא בהולכה וזריקה.

הכי נמי מסתברא: וכך גם מסתבר לתרץ בגלל הברייתא הבאה. ר' יהושע אומר שכל הקרבנות ששחטו אותם ועדיין לא זרקו את הדם שלהם, ונחסר מהקרבן ונשאר ממנו רק כזית בשר או כזית חלב, זורקים את הדם. מוכח שחיסרון איבר בקרבן אינו פוסל את הזריקה.

שאלה: ומי איכא מידי דבשעת שחיטה הוי בן שנה, ובשעת קבלה והולכה הוי בן שתי שנים? הברייתא אמרה שהקרבן צריך להיות בן שנה בכל עבודותיו. אך הדבר קשה במציאות, וכי יתכן מצב כזה שבאמצע העבודות ישתנה הגיל שלו? **תשובה:** אמר רבא זאת אומרת שעות פוסלות בקדשים: מכאן לומדים שהקרבן צריך להיות בן שנה בדיוק משעה לשעה. ואם הוא נולד בערב פסח בשעה שמינית, צריך להיזהר לשחוט אותו בערב פסח לפני השעה התשיעית.

הגמרא מנסה לומר שהשאלה של רב אחדבוי (האם חיסרון איבר מבפנים פוסל להקרבה) זו מחלוקת תנאים. על פי הברייתא הבאה:

לימא כתנאי. "ומעוך וכתות ונתוק וכרות" **כולן בביצים, דברי רבי יהודה:** 'מעוך' - הביצים נמעכו ביד. 'כתות' - הביצים נימוחו לגמרי על ידי אבנים. 'נתוק' - תלשו את הביצים מהחוסים שלהם ביד לגמרי, אבל הם נשארו בתוך הכיס. 'כרות' - חתכו את החוסים על ידי סכין, אבל לא ניתקו אותם לגמרי והם נשארו קצת מחוברות בחוסים שבכיס. על כל המקרים הללו אומרת התורה שהקרבן פסול להקרבה. **הגמרא עוצרת ומבארת: בביצים ולא בגיד? אימא אף בביצים דברי רבי יהודה:** וכי המקרים הללו פוסלים רק בביצים? והרי בגיד המום ניכר הרבה יותר! אלא כוונת רבי יהודה לומר שזהו מום לא רק בגיד אלא גם בביצים.

הברייתא ממשיכה: רבי אליעזר בן יעקב אומר וכו': לדעת רבי אליעזר ב"י כל המומים הללו פוסלים את הקרבן רק בגיד כי זהו מום שבגלוי, ולא בביצים כי זהו מום שבסתר. לדעת רבי יוסי מעוך וכתות זהו מום אף בביצים, נתוק וכרות זהו מום רק בגיד ולא בביצים. והגמרא מבארת -

מאי לאו בהא קמיפלגי: לכאורה הם חולקים האם חיסרון איבר מבפנים נחשב חיסרון או לא. לדעת רבי יהודה חיסרון שבפנים נחשב חיסרון, ולדעת רבי אליעזר ב"י אינו נחשב חיסרון.

דחייה: ותסברא? רבי יוסי מאי קסבר? אי קסבר וכו': וכי אתה יכול לסבור שזו המחלוקת? הרי אם כן מה סובר רבי יוסי? הרי אם הוא סובר שחסרון מבפנים נחשב חיסרון, אם כן נתוק וכרות צריך להיות מום אפילו בביצים. ואם הוא סובר שאינו נחשב חיסרון, אם כן אפילו מעוך וכתות לא צריך להיות מום בביצים!

אלא הכא במומים שבגלוי קמיפלגי: אלא המחלוקת אינה על חיסרון איבר, כי באמת לכו"ע חיסרון איבר שבפנים נחשב חיסרון ופוסל את הקרבן. ואכן קרבן שיש לו את מומים הללו פסול להקרבה. אבל השאלה היא האם המצבים הללו נחשבים ל'מום שבגלוי'. כי הנושא כאן האם אפשר לשחוט בכור בגלל המום הזה, או לפדות בהמת קודשים בגללו. (כפי שלמדנו למעלה, חיסרון איבר פוסל להקרבה אבל לא מתיר לשחוט בכור או לפדות קודשים, ורק מום שבגלוי מתיר זאת).

לדעת רבי יהודה 'מעוך וכתות' נחשבים מום שבגלוי, כי הביצים מכווצות והדבר ניכר לעין. וכן 'נתוק וכרות' נחשבים מום שבגלוי, כי הביצים תלויות ואינן מחוברות למעלה והדבר ניכר לעין. לדעת ר"א בן יעקב 'מעוך וכתות' אינם מום שבגלוי כי

גם בגוף בריא לפעמים הביצים מתכווצות. וכן 'נתוק וכרות' אינם מום שבגלוי כי גם בגוף בריא לפעמים הביצים תלויות למטה. לדעת ר' יוסי 'מעוך וכתות' זהו מום שבגלוי כי הביצים מעוכות ולא רואים אותם מבחוץ. אבל 'נתוק וכרות' אינו מום שבגלוי כי רואים אותם מבחוץ.

משנה: המשנה מביאה מומים נוספים:

נפגם הזובן: נרתיק שהגיד (- האבר) של בהמה זכר חבוי בו.

או העריה של נקבה במוקדשין: שפת בית הרחם של בהמה נקבה. וזה לא שייך בבכור, שבכור הוא זכר, אלא רק בשאר קדשים שיש בהם נקבה, כגון בקרבן שלמים שאפשר להביאו גם מנקבה.

נפגם הזנב מן העצם: עצם של אחת מחוליות הזנב. **אבל לא מן הפרק:** אבל אם נפגם הזנב בפרקים שבין חוליות הזנב אין זה מום, כי הוא מתרפא (אם לא נחתך כל הזנב אלא רק נפגם מעט).

או שראש זנב מפצל (נקלפה העור והבשר והעצם נשאר) [את העצם]: כלומר אם נקלף עור ובשר של ראש הזנב התלוי למטה, ונשארה העצם מגולה, אין זה יכול להתרפא כיון שהוא בראש הזנב.

או שיש בשר מחוליא לחוליא מלא אצבע: שהחוליות של הזנב רחוקות זו מזו כשיעור 'מלא אצבע' שהוא רוחב אגודל.

גמרא: אמר רבי אלעזר: מדברי המשנה מדויק שדוקא אם 'נפגם' קצת מהזובן זהו 'מום' כי הוא אינו מתרפא, אבל לא אם ניטל כל הזובן, כי זהו מום שמתרפא. וכן דוקא אם נפגם ה'כיס' כלומר הזובן זהו מום, ולא אם נפגם אבר הזכרות בעצמו כי הוא מתרפא.

תניא נמי הכי: וכך גם כתוב בבבלי. ורבי יוסי בן המשולם סיפר שהיה מעשה ב'עינבל' בבהמה אחת שבא זאב ונטל את כל הזובן שלה, ולאחר מכן הזובן חזר ונתרפא.